

99 . Miercurea Sibiului | Punct: Petriș | Anul: 2006

Anul: 2006

Cod RAN: 144937.06

Perioade: Preistorie, Protoistorie

Epoci: Neolitic, Eneolitic, Epoca bronzului timpuriu, La Tène

Tipuri sit: locuire

Categorii sit: Domestic, Neatribuit

Autori: Corneliu Beldiman, Diana Maria Sztancs

Instituții: Universitatea Creștină "Dimitrie Cantemir", București, Universitatea "Lucian Blaga", Sibiu

Raport

Industria preistorică a materiilor dure animale

Corneliu Beldiman (UCDC București), Diana-Maria Sztancs (ULB Sibiu)

În anul 2006 au continuat cercetările sistematice în situl arheologic de la Miercurea Sibiului, punctul "Petriș" (MSP). În cadrul acestui sit s-a pus anterior în lumină existența a trei secvențe de ocupare în decursul preistoriei (neo-eneolitic), aferente culturilor Starčevo-Criș, Vinča și Petrești (vezi supra, raportul de cercetare pe anul 2006)¹. Din complexele aferente ultimelor două culturi (bordeie, locuințe de suprafață, gropi), ca și din stratul de cultură s-a recuperat o cantitate importantă de materiale osteologice (vezi supra, diagnoza preliminară realizată de dr. Georgeta El Susi), ca și un lot de artefacte aparținând industriei materiilor dure animale (IMDA). Acesta din urmă face obiectul prezentului raport de analiză. Lotul este compus atât din piesele recuperate în cursul săpăturilor, cât și din cele identificate de noi în masa materialului osteologic. Este vorba de un efectiv redus, compus din 19 artefacte. Alături de acestea au fost selectate 62 piese osteologice diverse pentru alcătuirea unei colecții de referință (oase lungi și plate, corn de căprior etc.) prezentând urme ilustrative de intervenție tehnică (depesare, impact, fracturi și deplasare involuntară prin lovire, călcare etc.) și urme produse de alți agenți taphonomici (coroziunea datorată acțiunii rădăcinilor și acizilor humici; fracturarea prin deshidratare, prin presiunea solului, sub acțiunea variației sezoniere a umidității și temperaturii, îngheț/dezgheț, prin expunere la soare etc.). Materialele provin din S III, excavată în anul 2006 și adâncită până la cca 0,80-0,90 m, fiind explorate nivelurile aparținând culturilor Vinča, fazele A-B și Petrești. Nu am avut la dispoziție date definitive relative la proveniența artefactelor (complexe, niveluri, subniveluri), ca și la încadrarea culturală. Acestea ne vor fi furnizate de autorii cercetărilor după epuizarea S III, ca și după analiza și interpretarea tuturor datelor înregistrate și a materialelor recuperate.

Ca și în anul anterior², demersul nostru urmărește să ofere o sistematizare a datelor privitoare la artefactele din materii dure animale descoperite la MSP. Piesele ne-au fost puse la dispoziție, pentru o analiză detaliată, de către prof. univ. dr. Sabin Adrian Luca, directorul general al Muzeului Național Brukenthal; îi exprimăm și cu acest prilej mulțumirile noastre. Studiul artefactelor se face în mod unitar, conform reperelor metodologice actuale ale domeniului³. Între obiectivele vizate de analiza IMDA de la MSP menționăm: definirea unor tipuri/subtipuri noi ale IMDA preistorice; augmentarea loturilor studiate și formularea unor considerații asupra tipologiei artefactelor și a paleotehnologiei specifice începuturilor neoliticului în spațiul intracarpatic; augmentarea loturilor studiate aparținând fazei timpurii a culturii Vinča; abordarea în premieră, după repere actuale, a artefactelor atribuite culturii Petrești; obținerea diagnozei arheozoologice și corelarea datelor cu parametrii IMDA; definirea unor repere specifice - metodologice, tipologice, paleotehnologice, paleoeconomice, crono-culturale, la care să se raporteze datele similare din alte situri, publicate sau inedite; augmentarea lotului prin dezvoltarea săpăturii în următorii ani și explorarea a noi complexe; cercetarea extinsă - exhaustivă și multidisciplinară a sitului, implicit corelarea concluziilor legate de IMDA cu alte seturi de date.

Aspectele metodologice ale demersului care vizează studiul complex al IMDA au fost prezentate în mod detaliat cu mai multe ocazii recente⁴. Este vorba de: criteriile și structura tipologiei (categorii/ grupe/ tipuri/ subtipuri/ variante/ subvariante); structura repertoriului descoperirilor, a fișei individuale, a vocabularului etalonat; coordonatele analizei, care urmăresc etapele «lanțului operator»: elementele debitaajului și ale fasonării; amenajările specifice; înregistrarea și interpretarea urmelor macro- și microscopice ale procedeele de fabricare, precum și a urmelor generate de utilizare. Tratamentul statistic al datelor în formulă tabelară stă la baza formulării concluziilor legate de specificul IMDA studiate, permițând, în cadrul culturilor și al fazelor acestora, sesizarea unor aspecte importante, care se constituie în obiectivele analizei diacronice: prezența elementelor comune și a situațiilor puțin frecvente sau rare în cadrul culturilor și fazelor/subfazelor acestora; aportul tradiției și al inovației; specificul cultural și definirea «fosilelor indicatoare»; difuziunea influențelor etc.

Materialele provin din S III, nivelurile aparținând culturilor Vinča, fazele A-B și Petrești. Lotul IMDA 2006 de la MSP are un efectiv total de 19 piese (N total = 19), care se păstrează în colecțiile ULB Sibiu și ale Muzeului Național Brukenthal. Ele provin din nivelurile atribuite culturilor Vinča, fazele A-B (N = 14) și Petrești (N = 5). Astfel, distribuția pe culturi arată dominarea cantitativă netă a artefactelor aparținând culturii Vinča (vezi tabelele nr. 1-2, 5). Nu am avut la dispoziție, până la momentul elaborării prezentului raport (ianuarie 2007) datele definitive legate de proveniență, corelate cu stratigrafia generală a sitului (context - complexe, niveluri) și de atribuire culturală. De asemenea, nu am dispus de informații asupra restului materialelor și artefactelor recuperate din complexele respective, care ne-ar putea completa tabloul ambiantei paleotehnologice în care a evoluat IMDA (materialul arheozoologic; industria litică șlefuită și cioplită; alte elemente de utilaj litic: lespezi/plăci pentru prelucrarea prin abraziune, percutoare, polizoare pe galeți etc.).

Pentru repertorierea provizorie a artefactelor și buna lor departajare și identificare/regăsire în loturile corespunzătoare culturilor Vinča și Petrești am adoptat următoarele convenții: situl a primit abrevierea MSP; s-a renunțat la numerotarea nivelurilor de proveniență; piesele au primit numere de la 1 la 19. După departajarea stratigrafică definitivă a artefactelor pe culturi și subniveluri, piesele vor putea fi renumerotate conform normelor deja aplicate în raportul din 2005, iar fișele lor incluse în repertoriul constituit. În repertoriul descoperirilor 2006 au fost inserate cele 19 de fișe-tip ale artefactelor, reunind, în formulă sintetică, observațiile și prelevările referitoare la totalitatea parametrilor cuantificabili semnificativi în plan tipologic, morfometric și paleotehnologic. Pe baza datelor din fișele de repertoriu (neincluse aici) se formulează concluziile analizei din prezentul raport.

Datele relative la structura tipologică a fiecărui lot pe culturi sunt redată sintetic în tabelele nr. 1-2, 5. Artefactele aparțin unui număr de 2 categorii tipologice (I Unelte; V A Diverse), 4 grupe tipologice (I A Vârfuri; I B Netezitoare; I I Lustruitoare; V A Piese tehnice) și 7 tipuri (I A7 a = vârf pe semimetapod distal de ovicaprine; I A15 = vârf pe fragment de corp costal; I A17 a = vârf pe segment de rază corn cerb (chasse-lame); I A19 = vârf pe fragment de canin de suid; I B1 = netezitor pe fragment de os lung; I I1 = lustruitor pe metapod; V A2 a = Materii prime - os). Se constată caracterul auster al gamei tipologice, marcat de predominarea vârfurilor diverse (grupa tipologică I A, N = 9), frecvente fiind cele realizate pe fragmente de corpuri costale (I A15). Urmează lustruitoarele (grupa tipologică I I, N = 5), netezitoarele (grupa tipologică I B, N = 3) și piesele tehnice (V A2 - materii prime, N = 2). Nu sunt prezente artefacte noi sau rare în raport cu lista tipologică elaborată recent și aplicată în studiul IMDA preistorice din România⁵.

Cultura Vinča. Structura tipologică a lotului atribuit culturii Vinča (N = 14) include un număr de 2 categorii (I Unelte; V Diverse), 3 grupe tipologice (I A Vârfuri; I B Netezitoare; V A Piese tehnice) și 6 tipuri. Cel mai bine reprezentată este categoria uneltelor (I); aceasta include 12 piese, între care domină vârfurile.

Cultura Petrești. Structura tipologică a lotului atribuit culturii Petrești (N = 5) include o singură categorie (I Unelte), o grupă tipologică (I I Lustruitoare) și un singur tip.

Parametrii morfometrici (exprimați în mm) sunt redați sintetic în tabelul nr. 4. Date fiind efectivul redus și fragmentarea artefactelor, elementele dimensionale sunt lipsite de expresivitate și nu permit conturarea unor concluzii pe baze statistice.

Analiza parametrilor paleotehnologici (de la identificarea specifică și anatomică a materiei prime și până la decelarea urmelor de uzură și formularea ipotezelor legate de rolul funcțional) se va derula distinct pentru fiecare cultură. Expresivitatea relativ scăzută a IMDA analizate sub raport paleotehnologic marchează specificul culturilor neo-eneolitice Vinča și Petrești, fiind datorată aplicării unor scheme de fabricare standardizate, în general simple, recurgând la procedee elementare, cu grad mic de combinare⁶.

Sunt atestate 4 specii care au furnizat materii prime pentru artefacte: ovicaprinele (*Ovis aries*/*Capra hircus*); bovinele domestice (*Bos taurus*); cervidele - cerbul (*Cervus elaphus*) și suidele - porc mistreț (*Sus scrofa ferus*). Ca pondere a speciilor, menționăm prezența dominantă a bovinelor domestice (10 piese), urmate de ovicaprine (6 piese), de cerb (2 piese) și mistreț (o piesă). Se constată frecvența utilizării oaselor lungi - 10 piese (metapodii, 8 cazuri; oase lungi neidentificabile, 2 cazuri), provenind de la mamifere domestice. Urmează, în ordine: oasele plate (corpuri costale) de mamifere domestice (6 cazuri), coarnele de cervide - raze de cerb (2 cazuri) și dinții de mamifere sălbatice - defense de mistreț (un caz). Situația statistică generală a materiilor prime (identificarea specifică și scheletică) este redată în tabelul nr. 3, iar parametrii fiecărei piese sunt inserați în tabelul nr. 5.

Cultura Vinča. Sunt atestate toate cele 4 specii care au furnizat materii prime pentru artefacte: ovicaprinele (*Ovis aries*/*Capra hircus*); bovinele domestice (*Bos taurus*); cervidele - cerbul (*Cervus elaphus*) și suidele - porc mistreț (*Sus scrofa ferus*). Ca pondere a speciilor, menționăm prezența dominantă a ovicaprinelor (6 piese), urmate de bovinele domestice (5 piese), cerb (2 piese) și mistreț (o piesă). Se constată frecvența utilizării oaselor plate (corpuri costale) de bovine și ovicaprine (6 piese); oasele lungi - 5 piese (metapodii, 35 cazuri; oase lungi neidentificabile, 2 cazuri), provin, de asemenea, de la bovine și ovicaprine. Urmează coarnele de cerb - raze (2 cazuri) și dinții de mamifere sălbatice - defense de mistreț (un caz).

Cultura Petrești. Este atestată o singură specie care a furnizat materii prime pentru artefacte, respectiv bovinele domestice (*Bos taurus*). Se constată utilizarea exclusivă a oaselor lungi - 5 piese (metapodii).

Fabricarea - Debitajul. Această primă etapă a procesării urmărește prelevarea unui fragment de materie primă și schițarea formei brute a artefactului. Se înregistrează aplicarea unui număr de 5 procedee distincte: percuția directă/despicarea; percuția directă/fracturarea; percuția directă/cioplirea; șanțuirea axială; tăierea transversală. Domină în mod absolut recurgerea la procedee simple, cu grad redus de precizie, precum percuția directă/despicarea (12 cazuri), urmată de percuția directă/despicarea; percuția directă/fracturarea; percuția directă/cioplirea; șanțuirea axială /câte 2 cazuri) și tăierea transversală (un caz). Unul dintre procedee a fost aplicat ca unică soluție de debitaj (percuția directă/despicarea, 9 cazuri); în restul situațiilor constatate ele sunt complementare și se combină în scheme de debitaj cu două-trei etape distincte: PD/C + PD/F, 2 cazuri; PD/D + Șa, 2 cazuri; TT + PD/D + PD/F, un caz). Utilizarea uneltelor litice cioplite în debitajul materiilor dure animale este sesizabil prin analiza urmelor specifice păstrate pe artefacte. Datele relative la etapa debitajului în cadrul lotului analizat sunt redate sintetic în tabelul nr. 5.

Cultura Vinča. Datele expuse mai sus asupra debitajului sunt valabile exclusiv pentru cultura Vinča.

Cultura Petrești. Etapa debitajului este absentă în «lanțul operator» al confecționării lustruitoarelor.

Fabricarea - Fasonarea. Fixarea în suport. În această etapă a «lanțului operator» se urmărește atât obținerea formei definitive a obiectului, cât și amenajarea unor detalii morfo-tehno-funcționale specifice. Observăm recurgerea la 3 procedee simple: abraziunea multidirecțională (Aa/Am) - procedeu de bază al fasonării, generalizat în realizarea artefactelor din materii dure animale începând cu neoliticul (13 cazuri); percuția directă/cioplirea (PD/C) și retușarea (Rt) (câte 2 cazuri). Aplicarea (probabilă) a tratamentului termic (TrT, încălzirea la flacără sau coacerea în cenușă fierbinte) este sporadică (un singur caz, cel al vârfului pe fragment de canin de mistreț, MSP 12). Procedeele decelate sunt aplicate în formulă unică (Aa, 2 cazuri; Am, 11 cazuri) sau combinate în scheme cu 2 componente (PD/C + Am; Rt + Am). În ceea ce privește fixarea în suport, remarcăm frecvența redusă a pieselor compozite, prevăzute cu mâner. Netezitoarele realizate pe fragmente de oase lungi (tipul I B1, 3 piese) se utilizau fixate axial pozitiv în mânere de lemn sau de corn de cerb. Datele relative la procedeele fasonării și la fixarea în suport sunt sintetizate în tabelul nr. 5.

Cultura Vinča. Constatările formulate mai sus în legătură cu etapa fasonării privesc aproape exclusiv

artefactele atribuite culturii Vinča. Recurgerea la abraziunea multidirecțională (Aa/Am) este observabilă în 8 cazuri; percuția directă/cioplirea (PD/C) și retușarea (Rt) sunt prezente în câte 2 cazuri. Tratamentul termic a fost aplicat probabil vârfului pe fragment de canin de mistreț, MSP 12. Procedeele decelate sunt aplicate în formulă unică (Aa, 2 cazuri; Am, 6 cazuri) sau combinate în scheme cu 2 componente (PD/C + Am; Rt + Am, câte 2 cazuri). Netezitoarele realizate pe fragmente de oase lungi (tipul I B1, 3 piese) se utilizau fixate axial pozitiv în mânere de lemn sau de corn de cerb.

Cultura Petrești. Singurul procedeu de fasonare atestat în cazul lotului IMDA atribuit culturii Petrești este abraziunea multidirecțională (Am), aplicată în toate cele 5 cazuri.

În urma examinării sistematice a suprafețelor artefactelor (cu ochiul liber, cu lupa și în microscopie optică de mică putere) care compun lotul IMDA de la MSP s-a relevat prezența singulară sau combinată a mai multor tipuri de urme de uzură, care, cu un grad mai mare sau mai mic de probabilitate, sugerează funcționalitatea pieselor respective. Au fost decelate 7 tipuri de urme de folosire, prezente ca indicii unice (fractură de impact, FI, un caz) sau indicii combinate câte 2-4 pe același artefact: tocire, lustru (Tc, L, 5 cazuri); tocire, lustru, abraziune funcțională - striuri specifice (Tc, L, AF, 5 cazuri); tocire, lustru, abraziune funcțională, fracturi de presiune (Tc, L, AF, FP, 3 cazuri); urme de impact și de presiune (I, P, 2 cazuri). Frecvente sunt urmele de tocire și de lustru (Tc, L), intense sau superficiale; fracturile curente, rezultate prin aplicarea unor forțe laterale (FL) și urmele de abraziune funcțională (AF). Datele relative la urmele de utilizare decelate pe piesele studiate și rolul lor funcțional prezumat sunt sintetizate în tabelul nr. 5.

Cultura Vinča. Constatările de mai sus se aplică integral pieselor atribuite culturii Vinča, exceptând combinația tocire, lustru, abraziune funcțională - striuri specifice (Tc, L, AF, 5 cazuri), care aparțin culturii Petrești.

Cultura Petrești. În lotul atribuit culturii Petrești se constată prezența exclusivă a combinației tocire, lustru, abraziune funcțională - striuri specifice (Tc, L, AF, 5 cazuri).

Analiza urmelor de uzură, ca și comparațiile cu situațiile decelate prin studiile paleoetnologice detaliază aspectele în conexiune cu ocupațiile documentate de artefactele IMDA și implicarea acestora în alte sectoare ale ambianței paleoetnologice: pentru vârfuri: perforarea și asamblarea pieilor și a materialelor textile (cusutul); împletitul fibrelor vegetale și animale; pentru netezitoare: prelucrarea pieilor și a lemnului; pentru lustruitoare: fasonarea vaselor ceramice; materiile prime (os) atestă fabricarea curentă în sit a vârfurilor, netezitoarelor etc. Fabricarea artefactelor din materii dure animale se făcea în contextul domestic și nu ilustrează practicarea unui meșteșug specializat. Gama tipo-funcțională a lotului IMDA analizat este compatibilă cu specificul activităților ipotetice derulate într-un sit de ocupare permanentă; creșterea animalelor și prelucrarea continuă a produselor rezultate din această ocupație de bază par să aibă un reflex preponderent în seria artefactelor discutate de noi: prelucrarea materiilor dure animale, a pieilor, a fibrelor de origine animală. La acestea se adaugă ocupațiile complementare: vânătoarea, prelucrarea materialelor litice, a lemnului, a argilei etc. Expresivitatea relativ scăzută a lotului IMDA analizat din perspectivă paleoetnologică marchează specificul culturilor neo-eneolitice și se datorează aplicării unor scheme de fabricare standardizate, simple, recurgând la procedee elementare, cu grad mic de combinare. Efectivele reduse și absența provizorie a datelor asupra contextului de proveniență restricționează încheierile formulabile. Nu au fost atestate tipuri noi sau rare pentru culturile respective și nici aspecte tehnologice neuzuale. Datele etalate au valoare prin faptul că augmentează repertoriul descoperirilor IMDA aparținând culturilor Vinča și Petrești din spațiul intracarpatic. [Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs].

Informații suplimentare online

[Raportul 3682 din cronica.cimec.ro](https://cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)